

Una interpretació de la xarxa fluvial dels mapes primitius de Catalunya de l'escola flamenco-holandesa del segle XVII

Albert Barella i Miró
Societat Catalana de Geografia

Sumari

L'autor analitza la xarxa fluvial dels mapes de Catalunya de l'escola flamenco-holandesa produïts dins de la primera meitat del segle XVII, tots ells calcats del mapa de Vrints del 1603 i que correspon a sis mapes i les seves abundants reedicions. Ultra remarcar els errors, sovint concentrats a les capçaleres dels sistemes fluvials més importants, s'intenta la identificació dels cursos d'aigua cartografiats ja que sols figuren en els mapes 41 topònims, incloent-hi els d'algunes valls. El conjunt aplega un total de 385 cursos d'aigua, dels quals s'han pogut identificar o atribuir 377, restant-ne 8 sense identificació. També hi figura un total de 87 ponts assenyalats en el conjunt de tota la xarxa fluvial, que abasta la Catalunya estricta i la Catalunya Nord (Rosselló, Vallespir, Conflent i Capcir).

1. Introducció

És generalment admès que el primer mapa imprès de Catalunya fou el de J.B. Vrints, editat a Anvers l'any 1603 (si bé sembla que en el segon tiratge de

l'Atlas d'Abraham Ortèlius de l'any precedent ja figura l'esmentat mapa). Se'l pot, doncs, considerar com el model que, sense modificacions sensibles, anaren copiant tots els cartògrafs flamenco-holandesos –que anomenarem «primitius»– de la primera meitat del segle XVII, deixant de banda aquells que es dedicaren a la confecció de mapes de petit format en els quals el detall no podia ésser el mateix i que foren estudiats per l'autor en un treball anterior.¹

Al Quadre I hi ha una llista dels mapes estudiats en el present treball, que es poden considerar còpies del mapa de Vrints. Són peces que han estat considerablement difoses perquè algunes d'elles provenen d'atles dels quals es feren moltes edicions i reimpressions. Fonamentalment el contingut és el mateix tant en detall com en toponímia. Com es pot observar, l'escala aproximada dels mapes es troba al voltant d'1:740.000 en xifres rodones i les dates de publicació oscil·len entre 1602 i 1643.

Quadre I Mapes implicats

N	Autor	Any	Títol del Mapa	Escala Aprox.	Referències bibliogràfiques
1	J.B. Vrints	1602 1603	«Descripción del Principado Novissima et Accurata Descriptio»	1:733.000	IMCOS, 34-35; I.C. 5
2	I. Hondius	1611	«Cataloniae Principatus Descriptio Nova»	1:742.000	IMCOS, 40-41; I.C. 3
3	G. Blaeu	1634	«Catalonia»	1:742.000	IMCOS, 46-47; I.C. 11
4	J. Janson, H. Hondius	1638	«Catalonia»	1:735.500	IMCOS, 52-53; I.C. 12
5	P. Van Lochom, J. Boisscau	1642	«Catalonia»	1:746.300	IMCOS, 56-57; I.C. 17
6	J. Pellicer, A. Manceli	1643	«Descripción del Principado de Cataluña y Condados de Rosellon y Cerdaña...»	1:735.000	IMCOS, 62-63; I.C. 17

Dels sis mapes esmentats cinc són d'origen flamenco-holandès mentre que el sisè és espanyol i fou objecte d'un estudi monogràfic de l'autor⁴ per haver estat el primer mapa de Catalunya imprès a Espanya, no deixant, però, d'ésser una còpia –no massa reeixida– d'un dels mapes holandesos precedents, molt probablement del de Vrints. En el quadre s'indica, a més del nom de l'autor, l'any d'edició (confirmat o atribuït), el nom del mapa i escala aproximada i les referències bibliogràfiques on es poden trobar les reproduccions (catàleg de l'exposició IMCOS 1986 –referència(9)–) i el catàleg de Mn Ignasi Mª Colomer actualitzat –I.C. referència (5)– on figuren detalls relatius als mapes quant a les persones que hi col·laboren, dates i lloc de les successives edicions i possibilitats de consulta.

El present estudi pretén analitzar la xarxa fluvial dels mapes, observar les seves anomalies i identificar els cursos d'aigua cartografiats. La tasca no és senzilla perquè malgrat que els mapes són fins un cert punt relativament acurats si es té en compte la data en què foren editats, contenen bastants errors en la col·locació i toponímia dels llocs habitats i en el traçat dels cursos d'aigua on, al costat de mancances de rius o rieres d'una certa importància, apareixen rierols de difícil identificació en els mapes actuals. Igualment, moltes vegades la llargada dels cursos d'aigua no es correspon amb la realitat i o bé són excessivament llargs o bé són massa curts. Aquest fet és palpable en rius ben identificats que no ofereixen dubtes i es repeteix en altres cursos d'atribució menys segura. El fet que sobre un total de 385 cursos d'aigua sols hi hagi 41 topònims (incloent els d'algunes valls) i de la manca de precisió de molts traçats, sobretot a les capçaleres d'alguns rius importants, fa que, en molts casos, les apreciacions siguin subjectives, per la qual cosa no es pot assegurar que la identificació dels cursos que hom ha fet sigui rigorosament exacta, existint un cert marge d'inseguretat sobretot en els llocs on s'acumulen errors i els traçats semblen més arbitraris.

2. Toponímia i ponts

Ja hem esmentat anteriorment que en els mapes hi figuren una quarantena de topònims que hom ha recollit en el Quadre II on es comparen amb la denominació actual. Una quarta part dels topònims, més que el nom del riu, indica el de la vall per on s'escola.

En els mapes s'inclouen els ponts més importants. N'hi ha 87 comptabilitzats. Al Quadre III hi figuren els rius corresponents i el poble més proper al pont. La deficient col·locació dels pobles en el seu lloc autèntic i el traçat més o menys arbitrari dels rius no sempre facilita la tasca de saber on realment estava emplaçat el pont, la qual cosa s'inscriu dintre dels paràmetres de la subjectivitat ja esmentada més amunt.

3. El problema de les capçaleres dels rius

Potser una de les fonts més importants d'error en els mapes és la incorrecció de les capçaleres dels rius més rellevants, o d'algun d'ells (no tots). A continuació comentarem els cursos més conflictius.

3.1. La Garona

El naixement de la Garona sembla emplaçat al Pla de Beret, manca la Garona de Ruda (a més d'altres afluents importants) i el riu Malo neix prop d'un poble anomenat S. Llop, del qual no tenim idea i que apareix amb certa freqüència en els mapes del segle XVII.

Quadre II Topònims que figuren

Conca	Topònim inscrit	Topònim actual	Notes
la Garona	Garona R.	la Garona	
la Noguera Ribagorçana	Noguera Ribagorçana R.	la Noguera Ribagorçana	
la Noguera Pallaresa	Noguera Pallaresa R.	la Noguera Pallaresa	
	Escaló	R. Escrita	
	Vall de Baiasca	R. de Baiasca	
	Val Cardos	la Noguera de Lladorre	
	Vallferrera	la Noguera de Vallferrera	
el Segre	Vall de Cabdella	el Flamicell	
	Vall de Queroll	el Querol (o Aravó)	
	Balira R.	la Valira	a la Cerdanya
	Balira R.	la Valira	a Andorra
	Vall de Tost	R. de Tost	
	Vall de la Vanca	R. de Lavansa	
	Vall de Cabó	R. de Cabó	
	Vall de Figols	Riu de Perles	
	Valldarques	R. de Valldarques	
	Sio R.	el Sió	
	Corp R.	R. Corb	
	R. de Cervera	l'Ondara	
	Linca R.	el Cinca	
l'Ebre	Ebro Rio	l'Ebre	
	Algas R.	l'Algars	
	Matarrana	el Matarranya	
R. de la Sènia	Cenia rio (...)	R. de la Sènia	«que divide el reyno de Valencia de Catalunya»
el Francolí	Francolí R.	el Francolí	
el Gaià	Caya R.	el Gaià	
el Llobregat	Llobregat R.	el Llobregat	
	Cardoner R.	el Cardener	
el Besòs	Besos R.	el Besòs	
la Tordera	Tordera R.	la Tordera	

Conca	Topònim inscrit	Topònim actual	Notes
el Ridaura	Val Daro	el Ridaura	
el Ter	Ter R.	el Ter	
el Fluvià	R. Fluvià	el Fluvià	
la Muga	Lamuga R.	la Muga	
	Manuel R.	el Manol	
	Algara R.	R ^a d'Àlguema	
	Llobregat R.	el Llobregat d'Empordà	
el Tec	Tech R.	el Tec	
la Tet	Latet R.	la Tet	
l'Aglí	Egly R.	l'Aglí	
l'Aude	Aude R.	l'Aude	

3.2. La Noguera Pallaresa

Neix poc més amunt d'Alós d'Isil i no al Pla de Beret. Rep un afluent que prové d'un estany que podria ser el de Gerber i que hem identificat com el R. de la Bonaigua.

3.3. El Segre

Neix en un lloc anomenat «Font de Segre (amb topònim) i travessa un estany. Un dels seus afluents, que hem suposat el R. Reür neix en un estany que, alhora, és el naixement de la Tet. De manera que, segons aquests mapes, no hi hauria divisòria d'aigües entre la conca del Segre i la de la Tet.

3.4. El sistema Siurana-Montsant

El traçat d'aquest sistema està molt estretat, en especial el Montsant i els seus afluents són molt llargs i decantats cap a ponent, envaint la comarca de les Garrigues, on manca el riu Set, potser confós, en la seva capçalera amb l'esmentat sistema.

3.5. El Gaià

La capçalera del Gaià i els seus afluents és molt confosa i la interpretació poc fiable.

3.6. El Llobregat i el Cardener

No queda massa clara la capçalera del Llobregat en relació amb els topònims de l'entorn i la col·locació dels pobles respecte els rius (en especial Bagà i el Bastareny). Tampoc el naixement i la conca alta del Cardener no estan gens clars. És notable, en aquest aspecte, la poca importància del riu Aigua d'Ora que pràcticament no té ni afluents ni conca pròpia, envaïda per la de l'Aigua de Valls, molt decantada vers llevant.

Quadre III Ponts marcats als mapes

Conca	Riu	Poble	Notes	
la Garona	la Garona	Prop de Gessa		
	R. Nere	Vielha		
la Noguera Ribagorçana	la Noguera Ribagorçana	el Pont de Suert		
		Òrrit		
		el Pont de Montanyana		
		el Pont de Monfort	Embassament de Canelles	
		Blancafort	Embassament de Canelles	
		Tragó de Noguera		
		Alfarràs		
la Noguera Pallaresa	la Noguera Pallaresa	Albesa		
		Rialb de Noguera		
		Gerri de la Sal		
		el Flamicell	la Torre de Cabdella	
			Garbet	Lloc no identificat en els mapes moderns
			Reguard	
		la Noguera Pallaresa	la Pobla de Segur	
el Segre	el Segre	Tremp		
		el Reür	Puigcerdà	
		el Segre	Puigcerdà	
			Bellver de Cerdanya	
			Bar	
			les Torres	
			la Seu d'Urgell	
		la Valira	Andorra	
		el Segre	Adrall	
		R. Castellbò	Castellbò	
R. de Pallerols	Gramós			
el Segre	«Els Tres Ponts»			
	Organyà			

Conca	Riu	Poble	Notes	
el Segre	el Segre	Tragó de Segre		
	B. del Reixà	Prop d'Oliana		
	el Segre		Ponts	
			Alòs de Balaguer	
			Camarasa	
			Balaguer	
		Lleida		
l'Ebre	L'Ebre	Tortosa		
el Gaià	el Gaià	Vila-rodona		
R ^a Ribes	R ^a Ribes	Vilanova i la Geltrú	Les dues rieres (Ribes i Jafra) figuren com independents com si fos el Llobregat.	
el Llobregat	el Bastareny	Bagà		
		Berga		
			Sallent	
			Pont de Cabrianes	
			Prop de Navarcles	
			el Pont de Vilomara	
			Cardona	
	el Cardener	Cardona		
		Manresa		
el Llobregat		Monistrol		
		Martorell		
la Tordera	La Tordera	Sant Celoni		
		Prop de Maçanes		
el Ter	el Ter	Pont de la Corba (Ribes de Freser)		
		R ^a Llémena	Sant Gregori	
	el Ter		Girona	
			Sant Julià de Ramis	Sobre un afluent no identificat
	el Terri	Medinyà		
	R ^a de Verges		Belcaire d'Empordà	No és segur que sigui la R ^a de Verges.
			Tor	
	el Ter		Torroella de Montgrí	

Conca	Riu	Poble	Notes	
el Fluvià	el Fluvià	Olot		
		Prop de Saldet		
		l'Armentera		
la Muga	la Muga	Pont de Molins		
	l'Orlina	Perelada		
	la Muga	Castelló d'Empúries		
la Tec	la Tec	Prats de Molló		
		Bany d'Arles		
		Ceret		
la Tet	la Tet	Prop de Montlluís		
		Sautó		
	Cavalls	Oleta		
		Prop de Ralleu		
	la Tet	Prop de la Bastida d'Oleta		
		Sardinyà		
		Prop de Vilafranca de Conflent		
		Prada		
		R ^a La Castellana	Prop de Mossat	
		R ^a de la Lentilla	Prop de Vinçà	
	la Tet	Perpinyà		
l'Aglí	l'Aglí	Estagell		
		el Verdoble	Talteüll	
			Ribesaltes	
l'Aude	l'Aude	Formiguera		
		Puigbalador		

3.7. El Ridaura

Aquest petit riu s'escola per la Vall d'Aro i desemboca a Platja d'Aro. En els mapes és un riu llarg amb quatre afluents. De fet, sembla que la capçalera d'aquest riu està confosa amb la del riu Onyar i els seus afluents (R^a del Sola, R^a de Gotara, R^a de Benaula i R^a de la Verneda). Aquests darrers desguassarien al Ridaura, restant l'Onyar curt i sense afluents. Tot això a més, bastant distorsionat.

3.8. El Daró

No existeix com a tal en els mapes i passa a ser un afluent del Ter. Tota la part del curs baix d'aquest riu, aigües avall de Girona, és molt confosa.

Quadre IV Xarxa Fluvial

Conca	Riu	Afluent	D.	Subafluent	D.	Notes		
Garona	la Garona	R. Malo	E					
		R. Aiguamotx	E					
		l'Unyola	D					
		R. Nere	E					
		R. Varradós	D					
				R. de Pincela	E			
		el Joeu	E					
		R. de Magalida	D					
Ebre-Segre	la Noguera Ribagorçana					(Sols els afluents que desguassen a l'esquerra)		
		la Noguera de Tor	E					
				R. de Barruera	D	B. de Vilagrassa (E)		
				R. de Sant Nicolau	E			
				R. de Durro	E			
		R. d'Erta o del Convent	E			Curt i sense afluents		
		B. de Cantallops	E					
		B. de Canarill	E					
		B. de Miralles	E					
		B. del Solà	E					
		B. d'Esplugafreda	E					
		B. d'Espills	E					
		la Noguera Pallaresa	R. de la Bonaigua	D				
			R. de Son	D				
			R. Escrita	D			Indicat com «Es- caló»	
R. de Baiasca	D							
la Noguera de Cardós	E							
		R. d'Estaon o Peracalç	D					

Conca	Riu	Afluent	D.	Subafluent	D.	Notes	
Ebre-Segre	la Noguera Pallaresa	la Noguera de Cardós	E	la Noguera de Vallferrera	E	Amb el B. de Burg (E)	
		El Romadriu (o Santa Magdalena)	E			És molt curt en els mapes	
		B. de Caregue o R. de Sant Antoni	D				
					R. de Berasti o Rialbo	D	
		R. del Cantó	E				
		B. de Montardit	D				
		R. d'Escós	D				
		R. Major	E				Pot ser el B. d'Enseu
		R. d'Ants	D				
		B. de les Moreres	D				
		B. de l'Infern	E				
		B. de Sant Pere	D				
		el Flamicell	D				
					R. de Filià	D	
					R. de Bellera- Manyanet	D	Amb el seu afluent R. Avellanós (E)
		R. Carreu	E				
		B. de la Font Freda	D				
		B. de Serós	D				
		B. de l'Espona	D				
		B. de Sant Esteve T. del Bosc	D				
		B. de Bacedana	E				Mal posat
		R. Fred	D				
		B. del Salt	D				
B. de la Ribera	D						
el Segre		R. d'August	D				
				R. d'Eina	E		
		el Reür	D				
		el Querol o R. d'Aravó	D				
		la Lllavanera	E				

Conca	Riu	Afluent	D.	Subafluent	D.	Notes	
Ebre-Segre	el Segre	R. d'Alp-la Molina	E				
		R. Duràn	D				
		la Valira	E			De Cerdanya	
		T. de l'Inglà	E				
		T. de l'Ull de Bou	D				
		R. de la Llosa	D				
		R. de Bastanist-Cabirol	E				
		B. de Castellnou	D				
		R. de Bescaràn	D				
		R. de Cadí o Arsèguel	E			Estàn invertits	
		B. de l'Ossa	D				
		R ^a de Cerc	E				
		la Valira	D			D'Orient (Andorra)	
				R. d'Incles	D		
				Ribera d'Ordino	D	O Valira d'Ordino	
				R. Montaner	D	Amb l'afluent R. d'Arinsal (D)	
				R. d'Enclar	D		
				R. Madriu	E		
				R. d'Aòs	D	Fora de lloc	
				R ^a Casanovas	E		
				R. de Castellbó	D		
				R. de Tost	E		Indicat com Vall
				R. de Pallerols-la Guàrdia	D		
		R. de Lavansa	E		Indicat com Vall de la Vanca, invertit respecte a R. de Cabó		
		R. de Cabó	E		Indicat com Vall de Cabó, invertit respecte a R. de Lavansa		
				B. d'Inglada	D		
		B. de la Muntanya-Fontanet	D				

Conca	Riu	Afluent	D.	Subafluent	D.	Notes	
Ebre-Segre	el Segre	R. de Perles	E			Indicat com Vall de Fígols	
		R. de Valldarques-Sallent	D				
		R. de la Mòra	E				
		B. de Rumbau	D				
		B. de Peramola	D				
		T. Salat	D				
		la Ribera Salada	E				
					El Riart	E	
		el Rialb					
		B. de Torreblanca	D				
		el Riubregós o Llobregós	E				
					T. de Garganta	E	Amb l'afluent T. d'Ivorra (D)
					R ^a de Llanera	D	Amb l'afluent R ^a d'Ardèvol (E)
					T. de Palau	E	Amb l'afluent Rasa de Vicfred
					R ^a de Biosca	D	
		el Sió	E				
		R. d'Ondara	E				
					R. Cercavins	E	R ^a Seniol (E)
							Rasa de Forés (E)
							R ^a del Boixeró (E)
		el Corb	E				
		el Cinca	D				
		l'Ebre	el Matarranya	D			
				R. d'Algars	D		
R. Siurana	E						
				B. d'Argentera	D		
				B. de les Cobertes	E		
				R. Cortiella	E		
				R ^a de Capçanes	E		
				R. Montsant	D	Amb dos afluent: B. de Cabacés (E) B. de Cavaloca (E)	

Conca	Riu	Afluent	D.	Subafluent	D.	Notes
Ebre-Segre	l'Ebre	R. Sec	D			
		B. de les Lloses	D			Molt llarg
		R ^a del Comte	E			
		R. Canaleta	D			Molt llarg
		B. del Lloc-Xiveli	D			Molt llarg
Rius que desguassen a la Mediterrània (excepte la conca de l'Ebre)						
	R. de la Sènia					
		B. dels Magicaners	E			
		B. del Fangal	E			
	B. d'Ull de Llops- B. de Sant Pere					
	B. del Baconert- Tita					
		B. de Comartí	E			
	B. de les Santes Creus					
	T. del Pi					
	B. de Sant Jordi					
	B. del Cap de Terme					
	B. de Llèria					
	B. de Caladoques					
	R. de Llastres					
	R ^a de Riudecanyes			R. dels Algars	E	
	R ^a de l'Alforja			R. Reial	D	
		R. de Riudecols	D			
	R ^a de Riudoms					
	R ^a de la Boella el Francolí					
		R. Sec-B. del Tillar	D			
		R. Anguera-Vallverd	E			
		R. Brugent	D			
				B. de Pinto	E	
		T. Vallmoll	E			

Conca	Riu	Afluent	D.	Subafluent	D.	Notes
el Francolí		T. Vallmoll	E			
				B. de les Voltes	E	
		R. Glorieta				Molt curt
		R ^a de la Selva	D			
el Gaià		T. dels Garidells	E			
		T. Riudeboix	E			
		T. Sant Magí	E			
		T. d'Esblada	E			
		Clot de Comadevaques	D			
		T. de Rubio	E			
		T. dels Ponts	E			
R ^a de la Bisbal						
el Foix						
R ^a de Canyelles				T. de Parellada	E	
R ^a de Ribes						
R ^a de Vallcarca						
T. de la Falconera						
el Llobregat						
		l'Arija	E			
		el Bastareny	D			
		R. de Cerdanyola	E			
		R. de Saldes	D			
		el Merdançol	E			
		R ^a dels Molins	D			
		R ^a de la Portella	E			
		R ^a de Merlés	E			
		R ^a de Merola	D			
		R ^a del Mujal	D			
		R ^a Gavarresa	E			
				R ^a Relat	D	
		R ^a de Calders	E			
		R ^a de Mura (o Nespres)	E			

Conca	Riu	Afluent	D.	Subafluent	D.	Notes	
el Llobregat		R ^a de Santa Creu	E				
		el Cardener	D				
				l'Aigua de Valls	E		
				T. de les Cases	E		
				el Meix	D		
				Rasa de Socrats	E		
				R. Negre	E		
				l'Aigua d'Ora	E		Molt curt
				R ^a de Navel	E		
				R ^a de Saló	D		
				R ^a d'Hortons	E		
				R ^a de Coaner	D		
				R ^a de Bellver	E		
				R ^a de Fonollosa (o Fals)	D		
				R ^a de Rajadell	D		
				R ^a de Marganell	D		
				R. de Rellinars	E		
				T. dels Oms	E		
				T. Fondo	E		
				T. de la Salut	D		
				R ^a de Canyamassos	E		
				l'Anoia	D		
						R ^a Gran	D
				R ^a de Tous	D		
				R ^a de Rubió	E		
				R ^a d'Odena	E		
				T. de Garrigosa	D		
				R ^a de Carme	D		
				la Guinovarda	E		
				Riu de Bitlles	D		
				l'Avernó	D		
		R ^a de la Caiola	D				
		R ^a de Rubio de les Arenes	E				
				R ^a del Palau	D		

Conca	Riu	Afluent	D.	Subafluent	D.	Notes
	el Llobregat	R ^a de Rubio de les Arenes	E	T. de Can Ferran	E	
				T. dels Alous	E	
				T. de la Guinardera		
				T. del Canyadell	E	
		R ^a de Cervelló	D			
				R ^a de Cobera	E	Amb la R ^a de Rafamans (D)
		R ^a de la Salut	E			
	R ^a d'Horta					
	el Besòs (Congost)					
		el Congost				
				R ^a de l'Avençó	E	
				R ^a de l'Obac	D	
				el Mogent	E	Amb els afluents: R ^a de Vallserena D R ^a de Cànoves D T. de Valldoriols D R ^a d'Ardenya-Vallromanes E
				R. Tenes	D	
				T. de Can Cavi (Martorelles)	E	
		R ^a Caldes	D			
		el Ripoll	D			
	R ^a de Premià			R ^a Sant Cugat	D	
	R ^a d'Argentona					
	R ^a de Llavanes					
	R ^a de Caldetes					
	R ^a d'Arenys					
	R ^a de Can Catà					
	R ^a de Sant Pol					
	R ^a de Calella					
	R ^a de Santa Susanna					
	la Tordera					
		R ^a de Vallgorguina	D			

Conca	Riu	Afluent	D.	Subafluent	D.	Notes
la Tordera		R ^a de Vallgorguina	D	R ^a de Collsacreu	D	
		R ^a de Pertegàs	E			
		R ^a de Gualba	E			
		R ^a de Fuirosos	D			
		R ^a d'Arbúcies	E			
		R ^a de Ramió	D			
		R ^a de Santa Coloma	E			
				R ^a de Sils o de Cabanyes	E	Neix a l'estany de Sils, avui inexistent
				R ^a de l'Esparra	D	
				R ^a de Maçanes	D	
		R ^a de Vallmanya	D			
		R ^a de Sant Daniel	E			
el Ridaura				R ^a Salenys	E	Molt desproporcionat i amb 4 afluents. Es confon amb la capçalera de l'Onyar. L'únic afluent viable és el més pròxim al desguàs. (R ^a Salenys)
	R ^a dels Molins o de Calonge					
	R ^a de Vall-Llòbrega					
el Ter		Ribera de Faitús	E			
		el Ritort	E			
		R ^a de Quatre cases	D			
		T. del Coll de Pal	D			
		R ^a d'Ogassa	D			
		R ^a de les Carboneres	E			
		el Freser	D			
				T. Coma de Vaca	D	
				R. de Núria	D	
				R. de la Tosa	D	
			R. Maçanell	E		

Conca	Riu	Afluent	D.	Subafluent	D.	Notes	
el Ter		el Freser	D	el Rigard	D		
				el Segadell	E		
		R. Merdàs	D				
		R ^a Vallfogona	E				
		R. Gurri	D	R ^a Tona	E		
				R ^a Mèder	E	Amb el seu afluent R ^a Sant Joan (E)	
		R. Brugent	E				
		R ^a Llémena	E				
		l'Onyar	D			Molt curt. L'alta capçalera es confon amb la del Ridaura	
		R ^a de la Garriga	E				
		el Terri	E			Prové de l'estany de Banyoles	
		R ^a de la Farga	E				
		T. de les Bruixes	E				
		el Daró	D			Desguassa al Ter aigües amunt de Verges. Té com afluent el Rissec (E). Zona molt modificada per la construcció de recs sèquies	
n.i.	E						
n.i.	E						
el Fluvià		R. Gurri	D				
		R ^a de Castellar	E	R ^a de Camporio	E		
		T. de ca n'Illa	D				
		el Llierca	E				
		R ^a de Santa Anna	E				

Conca	Riu	Afluent	D.	Subafluent	D.	Notes
	la Muga					
		R. Major	E			Desguassa a una mena d'albufera prop de Castelló d'Empúries amb ramificacions.
		R. d'Arnera	E			D'Empordà
				el Merdança	E	
				la Riberta	D	
				el Ricardell	D	
				R ^a Torrelles	E	
				n.i.	D	
				l'Orlina	E	Zona molt modificada per recs i sèquies. Amb la Reguerada (E)
		Manol	D			
				R ^a d'Àlguema	D	
				R ^a Figueras	E	
	R ^a de la Valleta					
	R ^a de Valloria					
	la Ribereta					
	el Tec					
		T. de cal Cabous	D			
		R ^a de la Comalada	E			
		Riu Ferrer-Freixe	E			
		R. Mondony	D			
		R ^a Ample	E			
		R ^a Palmera	E			
		T. de can Guillet	D			
		R ^a de Vallera	D			
		Riu Cerdà	E			
		el Morellàs	D			
				R ^a de Coma Boquera	D	
		R ^a de Roma	D			
		R ^a de Vallmanya	E			
		T. del Diluvi	E			

Conca	Riu	Afluent	D.	Subafluent	D.	Notes	
R ^a de la Valleta		Rec de Villalonga	D				
		el Tanyari	D				
el Rard		T. de la Dou	E				
la Tet						Neix en un estany a la Cerdanya	
		la Riberola	E				
		T. d'Aigues	D				
		R. de Carançà	D				
		R. Argudell	D				
		R. de Paiet	D				
		R ^a de Mentet	D				
				T. dels Collits	D		
		R ^a de Cabrils	E				
		R ^a d'Èvol	E				Amb un afluent no identificat
		R ^a Vallmarsana	D				
		R. de Saorra	D				
		R ^a de Sant Vicenç	D				
		R ^a de Callau-Orbanya	E				Riu de la Mort
		R ^a de la Llitera	D				
		la Castellana	E				Amb un afluent no identificat prop de Molig
		R ^a de la Lentilla	D				
		el Rigardà	D				
		R ^a de Bula Terranera	D				
		el Gimenell	D				
R ^a de la Craba	E						
l'Aglí		R ^a de Mauri	E				
		el Verdoble	E				
l'Aude		R ^a Lladura	E				
		R ^a de Galba	E				
		T. de Cirerol	E				

3.9. El sistema de la Muga-Llobregat d'Empordà

Tot el sistema està distorsionat i se'n fa difícil la interpretació. La Muga desemboca en un estany comunicat amb el mar en el lloc on avui es troba Empuriabrava.

3.10. La Tet

Ja s'ha comentat a 3.3. l'anomalia del naixement d'aquest riu en un estany connectat al Segre a través del R. Reür.

4. La interpretació de la xarxa fluvial. Criteris

Per a interpretar la xarxa fluvial s'han comparat els mapes representats núm. 5 del Quadre I (Van Locho) elegit un xic aleatòriament entre els possibles, amb les cartes modernes (referències 6, 7, 8 i 10 a 13) treballant preferentment sobre els d'escala 1:250.000, 1.100.000 i 1:50.000; rarament sobre escales més detallades (sols en algun cas particular).

El criteri seguit en la catalogació dels rius i afluents que figura en el Quadre IV és el mateix emprat en un treball precedent de l'autor² referent a l'estudi de dos mapes de Catalunya de l'escola francesa del segle XVIII en el qual també es va intentar posar en clar el conjunt de cursos d'aigua cartografiats.

Aquest criteri de classificació o, millor, d'ordre de catalogació és diferent de l'adoptat al Volum 17 de la referència (6) que correspon a la part de Geografia General de la «Gran Geografia Comarcal de Catalunya». A la pàgina 154 d'aquest volum figura un llistat dels rius de Catalunya agrupats segons les confederacions hidrogràfiques (Pirineus Orientals, Ebre, Xúquer i la conca catalana de la Garona). No figuren en el llistat els rius de la Catalunya Nord i els rius que es classifiquen latitudinalment de nord a sud i els seus afluents s'ordenen per marges sempre començant per l'esquerra i des del seu desguàs cap a la capçalera. Es conserven d'aquest llistat les abreviatures: R.= riu; R^a= riera; T= torrent i B= barranc.

En el quadre IV l'ordre segueix el sentit contrari de les agulles d'un rellotge i començant per la conca de la Garona, se segueixen les conques de la Noguera Ribagorçana (sols els afluents del marge esquerre), la Noguera Pallaresa, el Segre, l'Ebre (des del desguàs del Segre al mar) i els rius que desguassen al Mediterrani de Sud a Nord des del de la Sènia a l'Aude. De la mateixa manera l'ordre en què s'han inscrit els afluents i subafluents va des del naixement al desguàs indicant-se amb lletra E els cursos que desguassen a l'esquerra i amb la lletra D els que ho fan a la dreta.

La comparació del llistat de la referència (6) amb el Quadre IV permet d'observar la manca, en els mapes antics de molts cursos avui considerats importants i la inclusió de barrancs i rierols insignificants en l'actualitat.

En alguns cursos s'ha tingut en compte el fet que el riu o curs és conegut amb més d'una denominació. En cas de dubte hem reprès la toponímia de la referència (14) que és la més actual.

En total hom ha identificat 377 cursos d'aigua d'un total de 385 per la qual cosa n'han restat sols 8 sense atribució. Dos d'aquests rius corresponen a la Catalunya Nord i els altres sis al Principat. Tres corresponen a zones de l'Alt Empordà avui dia molt modificades per la construcció de recs i sèquies. Els altres tres són afluents del riu Onyar atribuïts en els mapes al Ridaura éssent difícil establir a quins rius o cursos d'aigua pertanyen.

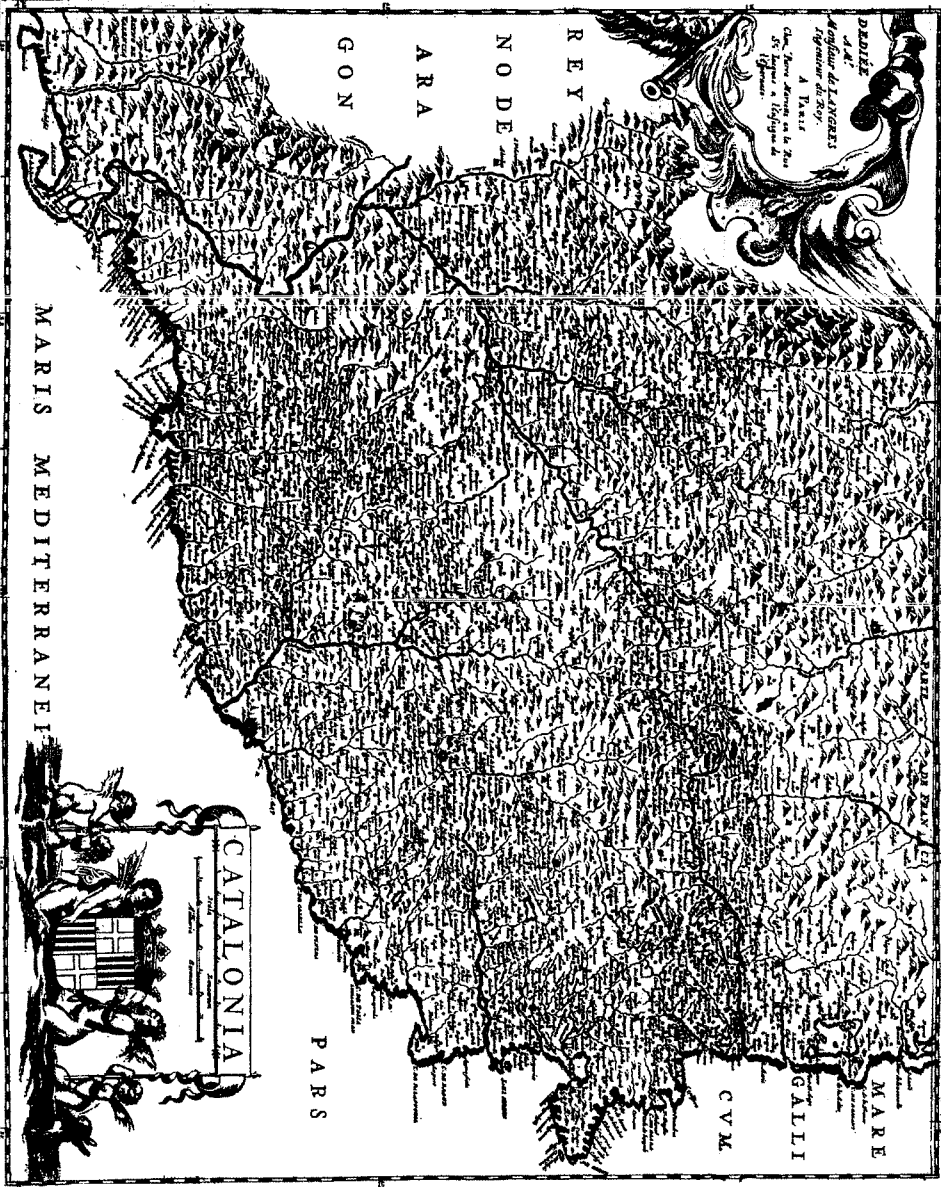
5. Conclusió

Malgrat que els mapes flamenco-holandesos de la primera meitat del segle XVIII es poden considerar relativament acurats tenint en compte els mitjans disponibles a l'època, contenen un cert nombre d'errors quant a la xarxa fluvial (deixem de banda aquí la molt deficient orografia i la situació i toponímia de molts llocs habitats un xic arbitrària en molts casos). Els principals errors es manifesten en les capçaleres de molts rius que, en certes ocasions, es confonen totalment; en la manca d'un cert nombre de cursos d'aigua importants i, contràriament, en l'existència exagerada de molts barrancs, torrents i riuets d'escassa importància i de difícil identificació en els mapes actuals. Per això cal parlar d'una «interpretació» subjectiva que pot ser susceptible de discussió en alguns punts.

Bibliografia

- ¹ BARELLA, Albert - «D'Ortèlius a Güssafeld. Una anàlisi dels mapes de Catalunya de petit format dels segles XVII i XVIII» - *Memòries Reial Academia de Ciències i Arts* Barcelona, 1977.
- ² BARELLA, Albert - «Dues interpretacions diferents de Catalunya a la cartografia francesa del segle XVII» - *Revista Catalana de Geografia*, 19, 1992, Vol VII, 27
- ³ BARELLA, Albert - *Matadepera i Sant Llorenç del Munt a la Cartografia antiga de Catalunya* Matadepera 1993.
- ⁴ BARELLA, Albert - «El primer mapa de Catalunya imprès a Espanya en el segle XVII» Symposium IMCOS - Barcelona, 1986, 7.
- ⁵ COLOMER, Ignasi M^a - *Cartografia de Catalunya i dels Països Catalans*. Inst. Cartogràfic de Catalunya, Barcelona, 1989.
- ⁶ ENCICLOPÈDIA CATALANA (ed) - *Gran Geografia Comarcal de Catalunya* Barcelona, 1981-1985.
- ⁷ ENCICLOPÈDIA CATALANA (ed) - *Atlas Universal Català*. Barcelona, 1982.
- ⁸ Institut Cartogràfic de Catalunya - *Mapa Topogràfic de Catalunya Escala 1:250.000*, Barcelona, 1982.
- ⁹ INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA - *Cartografia de Catalunya. Segles XVII i XVIII*, Exposició IMCOS, 1986, Barcelona. Catàleg.
- ¹⁰ INSTITUT GÉOGRAPHIQUE NATIONAL - *Carte Touristique. Escala 1:100.000*, fulls 71 i 72. París, 1974.

- ¹¹ SERVICIO CARTOGRÁFICO DEL EJÉRCITO - *Mapa militar de España. Escala 1:100.000*, fulls corresponents a Catalunya. Madrid.
- ¹² EDITORIAL IBIS - *Nou Atlas de Catalunya* - Barcelona, 1988.
- ¹³ EDITORIAL ALPINA - Diferents plànols i mapes comarcals. Granollers.
- ¹⁴ INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA - *Atlas Topogràfic de Catalunya 1:500.000*. Barcelona, 1995.

Mapa de Van Lochohm (1642)
Figura 1